

*The Teacher and the Teaching Profession
Учителят и учителската професия*

МУЛТИЕКИПНОСТ И СИНЕРГИЗЪМ ПРИ РАБОТАТА НА УЧИТЕЛЯ С ДЕЦА И МЛАДЕЖИ СЪС СПЕЦИФИЧНИ ПОТРЕБНОСТИ

Моника Богданова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Авторът защитава тезата за необходимостта от професионално развитие на учителите, работещи с деца и младежи със специфични потребности, не само поради особеностите на работата, но и поради мултидисциплинарното поле. Акцентира се върху значението на супервизи-ята, личния опит и саморефлексията, участието в професионални групи и гилдии.

Keywords: multi teamwork, professional development and professional formation, children and youth with specific needs, psychoanalysis

„Специалист „може да бъде само онзи, който е в състояние да проникне (да се вчувства) в детския душевен живот, а ние, възрастните, не разбираме децата, защото сме престанали да разбираме и собственото си детство“.

З. Фройд, „Съвети към лекаря“

Болестта, страданието, агресията и детското поведение, което „ни пита“, без директно „да казва“, предизвикват емоции, усещания, стари спомени – активират учителя и неговия минал опит, преживяванията му.

Предизвикателството е да се установи екипен, единен подход, свързан с разбирането на симптомите-страдание (които не биха могли да се универсализират) и ролята на несъзнаваното в тяхното формиране. Днес никой не спори за съществуването на несъзнаваното и необходимостта да се познават психичните закони, но когато в една организация, ангажирана и със социалната клиника (личните истории), затрудненията трудно могат да бъдат решени с педагогически средства (особено ако работещите стоят в позицията на „всезнаещи“), тогава се поставя въпросът за

професионализма, развитието и преминаването през ежедневните ситуации-въпрос.

В този смисъл, професионализмът в полето на работата с деца и младежи със специфични потребности (и не само) се свързва, от една страна, с **развитието на специалистите**, а от друга – с **изграждането на екип**, който създава работеща система чрез ясно разграничаване на професионалните роли, механизмите за обмяна на опит и информация.

Проблемът на детето е, че не свързва събитията едно с друго. Делейки го с различни специалисти, кой ще му помогне да установи тези връзки?

Специален педагог

Работата с дете със СП и неговото семейство следва да се реализира в екип, който включва ресурсен учител, класен ръководител, логопед, психолог и родител (схема 1).

Схема 1. Мултидисциплинарен екип

Необходимостта от изясняване на номиналните отговорности произтича от факта, че те често се припокриват, без да са ясно разграничени професионални полета. В практиката много често учителят е психолог, психологът е и социален работник, а социалният работник – възпитател. Очертаването на спецификите следва да бъде направено през конкретното организационно разбиране за развитие на екипа.

По посока професионализъм, мултиекипност и синергизъм в полето на работата с деца и младежи със специфични потребности (СП) се обединяват следните направления на теоретично познание и съответните им практики: медицина, психология, педагогика и специална педагогика, неформално образование, социална работа – шестте науки, като шестте ъгъла на „Звездата на Давид“⁽¹⁾ (схема 2).

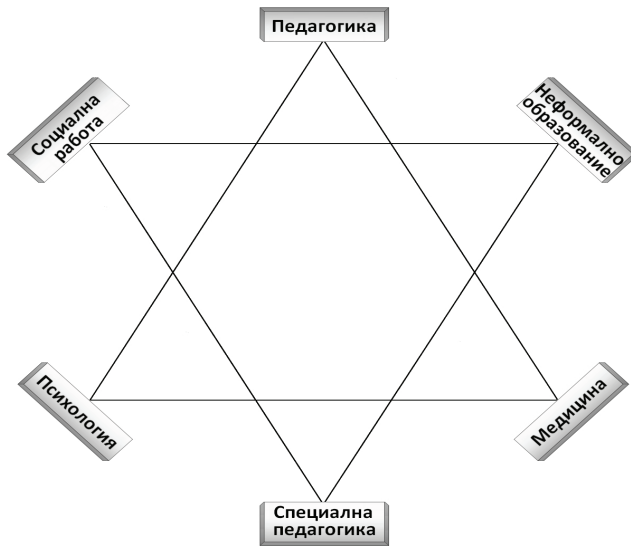

Схема 2. Синергизъм на ниво науки

Синергията между теоретичните направления би определила избора на водещите подходи към децата и младежите със СП – психоаналитичният²⁾ (клиничен и синергичен с медицина и психология), мултисензорният³⁾ (психология – педагогика – специална педагогика – неформално образование – социална работа) и съответните прагматични подходи (психология – педагогика – социална работа – неформално образование).

Връзката психоанализа – мултисензорност / мултиекипност – личностен потенциал за развитие всъщност е онази, която прави възможно мултисензорният мултиекипен принцип да се изобретява като практика и цялостен подход към детето и семейството. Така, той се основава на:

1. Разбиране и приемане историята на детето, отдаване значение на бременността и раждането, развитието и усещанията на бебето, неговата позиция на Субект.

2. Значимостта на думите и схващанията на Ф. Долто – „всичко е език“.

3. Разбиране на бебето/детето през неговите симптоми-страдание, чрез които ни „говори“.

4. Основополагащата роля на изграждане схема на тялото, като основа на педагогическата и логопедичната работа, без да се абсолютизира ролята на обучението.

5. Разбирането за болестта през възможностите, а не през дефицитите.

6. Идеята за храненето като общуване.

Психоаналитичен, клиничен подход към страданието и мултиекипност – така става ясно през каква отправна точка се развива, как се разбират психичното, процесите и симптомите. Професионалният език развива екипа през единно схващане и професионална рамка.

Работата в мрежа със значими субекти (хора и организации) залага перспективност по посока професионализацията в полето. Експертността се постига по различни пътища, свързани с професионалното и личностното развитие. Девалвацията на обученията все повече поставя въпроса за личната работа и самообучение чрез себеопознаване.

Работата с деца и младежи със СП и техните семейства предизвиква и провокира ежедневно специалистите – изисква се търпение, желание и постоянно развитие, което оказва едновременно и терапевтично въздействие върху страданието, и превантивно действие по отношение на симптомите, които могат да изкристализират, на „изгарянето в професията“. Именно това показва един от изводите на представително изследване през 2015 г.: „Идеята за интеграция, която да се реализира без ресурси, обучение и въпреки желанието на учителите, води до negliжиране на децата и младежите със СП, от една страна, а от друга – до т.нар. изгаряне в професията и усещане за неудовлетвореност у учителите в масовото училище“⁽⁴⁾.

Именно и поради това важно е да съществуват механизми за справяне с възникналите трудности и с дистреса – **супервизия, интервизия и личен опит.**

Супервизия – процес на професионално (и личностно развитие) на специалист, който обсъжда своята практика и преживяванията си с по-опитен. Тя не е психотерапия, казаното не се оценява – търсят се механизмите и се анализират процесите. Практикува се индивидуално или групово, с външен за дадена организация експерт супервизор, с дългогодишен опит и практика.

Супервизията е призвана да създаде пространство за езика, едно защитено пространство за думите, погледа, жеста и т.н. Тя включва специализирано консултиране и елементи на психотерапия с цел повишаване ефективността на работния процес. Тя:

- подобрява организацията на работа и създава благоприятна работна атмосфера;
- съдейства за повишаване на специфичните компетенции;
- работи върху механизмите на „burn-out“ („изгаряне в професията“);
- развива различни умения (екипност, емпатия и т.н.) и сензитивност в процеса на работа.

Основни полета при реализирането на супервизия са:

- затруднения в работата от различно естество – неприемане на ситуацията, активиране на контратрансферни преживявания и др.;
- преживявания на (непосилна) отговорност за хората, с които се работи;
- преживявания за безпомощност и обреченост на крайния изход от даден случай;
- професионалната дистанция и границите на компетентност на специалиста;
- взаимоотношения с други специалисти (институции);
- разбиране на процесите на консултиране (психотерапия, социална работа);
- поставяне на конкретни въпроси по даден случай.

Супервизорът не оценява, не дава рецепти и предписания за последващата работа – той слуша и прави така, че супервизираният да чува своите думи, да си дава сметка за преживяванията, които провокира срещата със страданието, затруднението и болката.

Ролята на супервизора е двустранна и изисква както личен практически опит, така и професионализъм, свързан с уменията да се поддържа трансферът, да се спазва професионалната дистанция – от една страна, е обучаващ, а от друга – работи с преживяванията на обучаваните, дава им думи, без да „нахълтва“ в личното пространство, да навлиза в тяхната житейска история и да се съблазнява от властта, която му дава позицията.

Супервизорът е специалист със значителен професионален (практически) опит, който преминава и през собствената си анализа (или часове личен опит, в зависимост от работната парадигма), обикновено психотерапевт. Той не може да е обучаващ се, студент, както при менторството и доброволчеството (за неговата работа се заплаща – както при коучинг). Във Франция е известна практиката на груповата работа, водена от психоаналитик, с различни специалисти (юристи, педагози, психолози, социални работници и др.), при която се „обсъждат случаи“ – така, освен че се дава насока на бъдещото отношение към нуждаещия се, специалистите стават по-сензитивни и се развиват.

От друга страна, по отношение на екипа ролята на супервизора психоаналитик може да помогне на специалистите да уточнят границите на тяхната власт по отношение на детето, младежа, да им даде увереност в професията.

Интервизията е разновидност на супервизията:

Интервизия – осъществява се в екипа и може да бъде насочена към екипните взаимоотношения и функциониране, анализ на практиката (проблеми и успехи). Обикновено се води от психолога или психотерапевта в организацията).

В България няма практика учители да участват в групи за супервизия или психологът в училището да провежда интервизия. Причините са различни – от организационни и липса на структура за подобна работа до такива, свързани с неразбиране същността и ефектите от екипността, от говоренето за децата, с които се работи. От друга страна, учителите биха могли сами да се включат в избрано терапевтично направление – психоаналитично, когнитивно-поведенческо и т.н. Изборът е свързан както със запознаване с основните идеи на съответната школа, така и с желанието за професионално развитие през идеи, които са близки до професионалния опит и разбирания на учителя.

От своя страна, супервизията и интервизията са механизми за постигане на развитие (професионално и личностно), на ефективност в работата, а личният опит, себепознанието (през психоанализата) помагат да се усети кога професионализмът се губи, ангажирайки се (специалистът) твърде лично, емоционално.

Личен опит и саморефлексия

Учителят ежедневно се среща с редица въпроси, свързани с трудностите в обучението, възпитанието и развитието на децата, с които работи. Детето със СП провокира неговия светоглед, професионализъм, търпение и личност. В тази ситуация, себепознанието помага да усети кога губи професионализма си, ангажирайки се твърде емоционално.

„Досега обществото е разчитало на „поддържащо придобиване на знания“, но при бурни събития, за да оцелее, е трябвало да се променят, реконструират формулировките на проблемите и това е било „обновително придобиване на знания“. До такова новаторско, оригинално мислене се е стигало чрез „шока на събитията“. Човечеството и до днес разчита на „примитивното шоково придобиване на знания“, но шокото учене е формула за гибел“ (Андреев, 1986)⁵.

М. Андреев

Личният опит чрез психотерапия или психоанализа е в контекста на правилото „Лечителю, излекувай първо себе си!“ и обикновено се предприема, когато трудно се изобретяват други механизми за „лечение“ и развитие.

Психоаналитичната психотерапия е психотерапия, която се основава на психоанализата и несъзнаваното, разбирайки симптома като страдание, което трябва да бъде разбрано, а не премахнато. Важното е да се разбере какво се казва и защо.

Психоаналитикът не знае нищо за това, което се случва в действителност, анализантът казва това, което има да каже – той изживява в трансфера към

минали преживявания. В работата по време на анализа винаги става въпрос за някога (едно време), по-рядко за сега.

Всичко има значение – това е, което постепенно се разбира. Всичко „говори“, всичко е обмен на информация, но която не се отнася за днес (или понякога се отнася): това е едно повторение на миналото.

Тази рамка позволява на специалиста да зададе своите въпроси към себе си, да ги анализира и да прозре механизмите, които задвижват реакциите му, настроенията. Да разбере себе си, означава да може да разбере и децата/младежите, с които работи, защото съпротивите в процеса на работа от страна на детето всъщност са съпротиви на специалиста.

В стремежа си да се развива, да разбира себе си и реакциите си спрямо децата, колегите и света, учителят може да избере път за личностно развитие, което да го включва в дадена професионална гилдия, да посреща въпросите му и да подкрепя решенията, чувствайки се удовлетворен и разбран.

БЕЛЕЖКИ

1. Древен символ, хексаграм.
2. Виж повече в: Богданова, М. Психоаналитичният подход в консултантската практика. Социална работа, 1/2014.
3. Виж повече в: Мултисензорният принцип и концепции за работа с деца със специфични потребности. Наръчник за Желаещи. Под ред. на Моника Богданова. София, 2014.
4. Богданова, М. (2015). Синергичен модел за професионално ориентиране и консултиране на деца и младежи със специфични потребности. София (док. дис.).
5. Андреев, М. (1986). Интегративни тенденции в обучението. София, с. 54.
6. Мултисензорният принцип и концепции за работа с деца със специфични потребности. Наръчник за Желаещи. Под ред. на Моника Богданова. София, 2014.

ЛИТЕРАТУРА

- Андреев, М. (1986). *Интегративни тенденции в обучението*. София.
- Богданова, М. (2014). Психоаналитичният подход в консултантската практика. *Социална работа*, 1.
- Богданова, М. (2015). *Синергичен модел за професионално ориентиране и консултиране на деца и младежи със специфични потребности*. София: Св. Климент Охридски.

REFERENCES

- Andreev, M. (1986). *Integrativni tendentsii v obuchenieto*. Sofia.
- Bogdanova, M. (2014). Psihoanalitichniyat podhod v konsultantskata praktika. *Sotsialna rabota*, 1.
- Bogdanova, M. (2015). *Sinergichen model za profesionalno orientirane i konsultirane na detsa i mladezhi sas spetsifichni potrebnosti*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski.

MULTITEAMWORK AND SYNERGY IN THE WORK OF THE TEACHER WITH CHILDREN AND YOUTH WITH SPECIFIC NEEDS

Abstract. The author argues that there is need for professional development of teachers working with children and youth with specific needs, not only because of the peculiarities of the work, but also because of the multidisciplinary field. The emphasis is put on the importance of supervision, personal experience and self-reflection, participation in professional groups and professional guilds.

✉ **Assoc. Prof. Monika Bogdanova. DSc.**
Faculty of Education
University of Sofia
Sofia, Bulgaria
E-mail: monikab@abv.bg